

4. Early Learning Nation. (2024, July). *Green spaces: A vital key to young children's mental well-being*. Retrieved from <https://earlylearningnation.com/2024/07/green-spaces-a-vital-key-to-young-childrens-mental-well-being/>

ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКІ ВЗАЄМИНИ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ

Людмила Іщенко, доктор педагогічних наук, професор
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
(Україна).

CHILD-PARENT RELATIONSHIPS AS A FACTOR IN THE FORMATION OF A GIFTED CHILD

Liudmyla Ishchenko, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

***Анотація.** Стаття присвячена проблемі дитячо-батьківських взаємин у сучасній сім'ї. З'ясовано роль цих взаємин на розвиток обдарованої дитини. Психологічні аспекти дитячо-батьківських стосунків розглядаються у зв'язку з проблематикою дитячої обдарованості.*

***Ключові слова:** обдарованість, дитяча обдарованість, індивідуальність особистості, дитячо-батьківські взаємини.*

***Abstract.** The article is devoted to the problem of child-parent relations in a modern family. The issue of this impact on the development of a preschool child has been clarified. The psychological aspects of child-parent relations are considered in connection with the problems of child giftedness.*

***Key words:** giftedness, child giftedness, individuality of the personality, child-parent relations.*

Сучасна ситуація у суспільстві характеризується економічною нестабільністю, соціальною напруженістю, високим темпом життя, що зумовлює виникнення труднощів і ризиків у внутрішньо-сімейних взаєминах, зокрема, між батьками та дітьми.

На етапі дошкільного дитинства розвиток дитини найбільш схильний до впливу сімейного мікросередовища. Виявлення батьками обдарованості своєї дитини покликане народжувати радісне очікування й готовність вирішувати пов'язані з цим проблеми.

Виховання в родині залишається найважливішим природним фактором. Батьки намагаються створити сприятливе середовище для всебічного розвитку особистості, її інтеграції в суспільство та адаптації в ньому. Саме батьки найчастіше є першими, хто помічає таланти своєї дитини. Вияв обдарованості у дитини може спровокувати різні реакції в самих батьків, що впливатиме на їхнє ставлення та взаємодію з дитиною. Радісне прийняття та готовність до вирішення пов'язаних із цим труднощів породжує стратегію здорового самосприйняття обдарованої дитини. Іншою реакцією може бути неготовність до відповідального батьківства такої дитини, відчуження або використання сильних сторін власної дитини. У такому випадку уявлення дитини про себе значно спотворюється [2].

Проблема дитячо-батьківських відносин розкрита у напрацюваннях таких українських та зарубіжних дослідників, як М. Бриль, Л. Гончар, Г. Крупник, О. Олійник, К. Тичина, Т. Яблонська, M. Ainsworth, S. Bell, G. Craig, R. G. Erskine, P. Harris, J. Nelsen, A. Russell.

Метою статті є розкриття особливостей впливу дитячо-батьківських взаємин на формування особистості дитини.

Сучасний аналітик Р. Ерскін зауважує, що змістова сутність особистості формується завдяки впливу дитячо-батьківських взаємин [4]. Батьківські стосунки найчастіше розглядаються як складний комплекс взаємодії батьків і дітей, які характеризуються високою значущістю для формування особистості дитини і знаходяться в процесі постійного розвитку (Е. Ейдемільлер, К. Текекс, Л. Шнейдер та ін).

При аналізі дитячо-батьківських взаємин виділяють такі категорії, як: батьківські позиції установки, моделі [3; 7]. Відзначається двоїстий характер виховної позиції батьків: з одного боку – вони повинні дбати про дитину, приймати, любити, а з іншого – контролювати та навчити її самостійності.

Педагоги виокремлюють різні типи взаємодій дитячо-батьківських взаємин, зокрема, модель активного батьківства. Ця модель перешкоджає розвитку ініціативності, самостійності та відповідальності дітей, стає причиною їх повільного дорослішання [5].

Емпіричні дослідження взаємодій сучасних батьків та дітей дошкільного віку виявили низку особливостей. Так, за даними В. Моляко [2], батьки, які, безумовно, люблять своїх дітей, проте, зазнають труднощів у співпереживанні, розумінні дитячих емоційних станів та врахуванні їх під час взаємодії. Спостереження також показали, що батьки не завжди виявляють ініціативу в спілкуванні з дітьми, мало співпрацюють з ними і не надають належної підтримки в розвитку їхньої самостійності.

Аналіз впливу певних стилів виховання батьків свідчить, що домінування гіперпротекції та авторитарного стилю, який пов'язаний зі зниженням самооцінки, підвищенням тривожності та недружелюбності сприяє підвищенню дитячої агресивності. Порушення дитячо-батьківських взаємин зумовлюють також прояви негативізму і впертості дошкільнят, маніпулятивного спілкування [3].

Для демократичного стилю взаємодії родини характерні прийняття дитини, взаємна довіра, врахування її задатків, схильностей, потреб, інтересів. Спілкування відбувається у формі діалогу на рівних позиціях батьків і дітей. Підсумком такого виховання є: засвоєння дитиною демократичних цінностей; гармонізація її уявлень про права та обов'язки; свобода та відповідальність; розвиток активності, ініціативності, допитливості, самостійності, доброзичливості, впевненості в собі.

Дитячо-батьківські взаємини можуть розглядатися як важливий фактор особистісного та соціального благополуччя дитини. Гармонійному розвитку дитини дошкільного віку сприяє стиль батьківського виховання, що характеризується емоційним прийняттям дитини, спрямованістю взаємодії на співпрацю, творчість, повагу, підтримку. [4].

Особлива роль батьків у розвитку обдарованості дитини-дошкільника неодноразово виокремлювалася дослідниками. У концептуальних положеннях В. Моляко [2] про творчу обдарованість підкреслюється значення творчого потенціалу як важливого чинника обдарованості, який закладений від народження і розкривається протягом життя (за сприятливих умов). Найбільш особистісно зацікавленими людьми в ранньому виявленні та розвитку обдарованих дітей, на думку психолога, є батьки. Батьки першими помічають ознаки обдарувань у малюка і від їхніх ставлень, любові до нього, віри у його можливості багато в чому залежить розкриття дитячого потенціалу.

Виявлення обдарованості дитини може викликати у батьків широкий спектр емоцій, і ці реакції можуть бути досить суперечливими, як позитивними, так і негативними. Схарактеризуємо їх.

Позитивні реакції батьків:

1. Гордість і радість (батьки можуть відчувати величезну гордість за свою дитину, радіючи її унікальним здібностям та потенціалу).

2. Надія та оптимізм (виявлення обдарованості може вселити в батьків надію на успішне майбутнє дитини, віру в її здатність досягти великих висот).

Негативні реакції батьків:

1. Тривога та страх (батьки можуть відчувати тривогу через відповідальність, пов'язану з вихованням обдарованої дитини, страх не впоратися з її потребами).

2. Відчуття провини: Батьки можуть відчувати провину, якщо вважають, що не приділяють дитині достатньо уваги або не створюють для неї необхідних умов для розвитку.

3. Надмірні очікування (деякі батьки, виявивши обдарованість у дитини, починають ставити надто високі вимоги, що може призвести до стресу та вигорання) [6].

Батькам важливо пам'ятати, що всі ці реакції є нормальними. Головне – це усвідомити свої емоції та знайти способи конструктивно їх подолати.

Виховання обдарованої дитини вимагає від батьків особливого підходу та стратегій. Ось основні з них [6].

1. Створення сприятливого середовища:

- підтримка допитливості (заохочуйте дитину ставити запитання, шукати відповіді, досліджувати світ);

- надання можливостей для розвитку (забезпечте доступ до книг, розвивальних ігор, гуртків, секцій, що відповідають інтересам дитини);

- створення атмосфери творчості (заохочуйте дитину до творчих занять, надайте їй матеріали та простір для творчості);

- підтримка самостійності (дозвольте дитині самостійно приймати рішення, вирішувати проблеми, розвивати самостійність).

2. Адекватне ставлення:

- прийняття індивідуальності;

- уникнення надмірних очікувань;

- підтримка емоційного благополуччя.

3. Розвиток навичок:

- розвиток творчого мислення;

- розвиток емоційного інтелекту.

4. Співпраця з фахівцями:

- консультації з психологом;

- співпраця з педагогами;

- участь у програмах для обдарованих дітей та ін.

У дошкільному віці в дитячо-батьківських взаєминах закладаються основи емоційного благополуччя обдарованої дитини та її успішності в майбутній соціальній взаємодії. Оскільки позиція батьків багато в чому визначає формування досвіду взаємодії обдарованої дитини з оточуючими, необхідна спеціальна робота з психолого-педагогічної освіти батьків.

Стосунки між дітьми та батьками – особливий різновид міжособистісного спілкування, адже їм властива велика емоційність почуттів для всіх учасників. Батьківська підтримка та любов є ключовими факторами успішного розвитку обдарованої дитини.

Список використаних джерел

1. Білик Т.С., Карук І.В., Колеснік К.А. Дитяче експериментування як засіб розвитку пізнавальної активності старших дошкільників. *Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень* : зб.наук.пр.Вип.11 (14) / редкол: Р.С.Гуревич (голова) [та ін.]; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2019. С.96-99.
2. Моляко В. О. Проблеми психології творчості та розробка підходів до вивчення обдарованості. *Обдарована дитина*. 2002. № 4. С. 19-25.
3. Терещенко Л.А. Роль сім'ї у вихованні і розвитку обдарованої особистості. *Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика*. Збірник наукових праць. Випуск 5, 2011. С. 11-16.
4. Erskine R. G. Relational patterns, therapeutic presence: concepts and practice of integrative psychotherapy. Routledge, 2015. 400 p.
5. Craig G., Baucum D. Human development. Prentice Hall, 2001. 718 p.
6. Takacs C. Enjoy your gifted child. NeW Yorr. New York 1986 c. 142